מסורת הש"ס

א) לקמן נב., ב) לעיל טו: [כתובות מא:], ג) ב"ב לג., ד) לעיל לה: ב"מ ב: לה: ק. [ב"ב קמא.], ה) ב"ב לב., ו) [מתניתא. רש"ל], ז) [ד"ה הא], ח) [ד"ה מתוך], ט) [ד"ה רב הונא], י) [ד"ה רב הונא], כ) [ד"ה לימא], ל) [דף לה:], מ) [ד"ה ומאי], נ) [ד"ה ולחוי],

אבל מועד לגמרי לא משכחת לה לצד תמות כלל. דלימייב חצי נזק: **שלא יגדל אדם כו'.** הכי נמי האי לא ישמרנו לא יקיימנו הוא:

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה. ומת: **ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה.** ולא מת מחמת הנגיחה: **אם משנגחה.** ומחמת הנגיחה הפילתו: **ורביע נזק.** דהא חייב חצי נזק והאי ולד מוטל בספק הוא וחולקין: **וכן פרה שנגחה כו'.** מפרש בגמ' [ע"ב]: **גמ' אי נמי לכי הא.** דיכול לומר לשחיטה מכרתיו לך ואף על גב דליכא למימר זיל בתר רובא ורובא לרדיא קוני והוי מקח טעות אשמעינן מתניתין[ו] דהואיל ונקיט מוכר דמי הוה ליה אידך מוציא מחבירו ועליו הראיה: **לנכסתא.** לשחיטה: **דמי רדיא.** יקרין: בעל

אבל מועד לגמרי לא משכחת ביה צד תמות כלל: ר"א אומר אין לו שמירה אלא סכין (כו'): אמר רבה מאי טעמא דר"א דאמר קרא [1]ולא ישמרנו שוב אין לו שמירה לזה א"ל אביי אלא מעתה דכתיב [2]ולא יכסנו נמי שוב אין לו כיסוי לזה וכי תימא הכי נמי והתנן [א]כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור אלא אמר אביי היינו טעמיה דר"א כדתניא [ב]ר' נתן אומר מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו שנאמר [3]ולא תשים דמים בביתך:

הדרן עלך שור שנגח ארבעה וחמשה

שור [א]שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד וכן פרה שנגחה את השור ונמצא ולדה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משתלם חצי נזק מן הפרה ורביע נזק מן הולד: **גמ'** אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס [ג]דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים [ד]זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה למה לי למימר זה כלל גדול בדין אצטריך דאפילו [ה]ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא המוציא מחבירו עליו הראיה אי נמי לכי הא דאתמר [ב]המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן רב אמר הרי זה מקח טעות ושמואל אמר [ג]יכול שיאמר לו לשחיטה מכרתיו לך אמאי וניחזי אי גברא דזבין לרדיא אי גברא דזבין לנכסתא לא צריכא [ד]בגברא דזבין להא ולהא וניחזי אי דמי רדיא לרדיא אי דמי נכסתא לנכסתא [ה]לא צריכא דאוקיר בישרא וקאי בדמי רדיא אמרי ואי

אלא טעמא דר"א כדתניא. תימה מהאי טעמא נמי לא תפני בור בכסוי משום דרבי נתן וי"ל דבור אית ליה תקנתא טפי כשמכסהו כראוי משור נגחן ועי"ל דמעיקרא ודאי ס"ד דר"א לענין תשלומין קאמר אבל השתא דמסקינן טעמא כדר' נתן לאו לענין תשלומין איירי אלא לגבי איסור בעלמא דאסור לקיימו ואיכא למימר דגבי בור נמי איכא אבל מודה שאם שמרו שמירה מעולה והזיק פטור מיהו בשמירה פחותה ודאי לא סגיא מדאוסר לקיימו והכי אמר לעיל (דף מה:) הא מני ר"א היא:

הדרן עלך שור שנגח ד' וה'

שור שנגח את הפרה. זו דברי סומכוס. תימה דבפרק השואל (ב"מ דף ק. ושם[ז]) משמע דלא אמר סומכוס יחלוקו אלא בעומד באגם גבי המחליף פרה בחמור דפריך בגמרא אמאי יחלוקו ונחזי ברשות דמאן קיימא אמר שמואל בעומדת באגם ופריך ונוקמה בחזקת מרא קמא הא מני סומכוס היא מדלא אמר אלא משמע דלא הדר ביה משנויא קמא והך דהכא איכא לאוקמי בעומדת באגם לר"ע דאמר יומלט השור אבל לר' ישמעאל דמלי נסלק ליה בזוזי לא תתיישב אך מההיא דהמניח (לעיל דף נה:) קשה דדייק זאת אומרת חלוקים עליו חביריו על סומכוס דמשמע התם דאפילו בברי וברי קאמר סומכוס דחולקין ואפילו עומד בביתו מדלא אוקי מתניתין בעומד בביתו או כרבי ישמעאל דאמר ב"ח הוא ומאי נסלוקי' בזוזי ותיתי אפילו כסומכוס:

דאפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא. וא"ת והא מחויב שבועה ואין יכול לישבע הוא שזה מודה במקצת בנזק הפרה ובנזק הולד אומר איני יודע ומתוך שאין יכול לישבע משלם כדאמר רבא בפרק השואל (ב"מ דף לח. ושם) ומיהו שמואל לית ליה האי סברא בפרק כל הנשבעין (שבועות דף מז. ושם[ח]) [ט]ועוד י"ל דלמ"ד פלגא נזקא קנסא לא יהא מחויב שבועה גדולה מהודאת עצמו דמודה בקנס פטור [א] ועוד אומר ר"י דלא דמי כלל דהא טעמא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם מפרש בפרק כל הנשבעין (שם) משום דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ומפרש התם כגון שאמר ליה מנה לאבא ביד אביך ואמר ליה חמשים ידענא וחמשים לא ידענא דכאבוה כה"ג מיחייב ועל כרחך צריך ליתן טעם למה באב חייב וביורשים פטור דבלא טעמא אין לומר כדאמר התם אי דאמר ליה כ' אית ליה וכ' לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה אלא היינו טעמא דבאב חייב לא ידענא דהיה לו לידע אם חייב לו מנה אם לאו אבל יורשיו לא היה להם לידע במילי דאבוהון ומהאי טעמא אית ליה נמי למיפטר בשמעתין שאין לו לידע דבר זה אם משנגחה ילדה או קודם וא"ת דהכא משמע דלית ליה לרב יהודה ברי עדיף ולקמן בפרק בתרא (דף קיח.) ובהשואל (ב"מ דף לז: ושם[י]) אמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב יהודה ורב הונא אמרי חייב ואין לתרץ דהכא מתמיה דשמואל קאמר דהא בספ"ק דכתובות (דף יב: ושם[כ]) בעי למימר הא דרב יהודה ורב הונא דשמואל היא ולפי אותה סברא מקשה דשמואל אדשמואל וי"ל כדפרישית לעיל דהתם ברי שלו טוב שיודע שיכחישנו אם הוא משקר וגם אומו יש לו לידע אם חייב לו אם לאו הלכך מדטעין שמא מוכחא מלתא דברי דהאי אמת הוא וברי עדיף אבל הכא מה שטוען ברי לפי שיודע שזה לא היה בשעת נגיחה וזה טוען שמא טוב שאין לו לידע משו"ה אין ברי עדיף ובספ"ק דכתובות (שם) דבעי למימר הא דרב הונא ורב יהודה דשמואל היא ולא מסיק אדעתיה הא דדמי התם במסקנא היה יכול להקשות התם דשמואל אדשמואל דהתם פסיק שמואל כר"ג דאמר נאמנת בההיא דמשארסתני נאנסתי אע"ג דהתם אין לבעל לידע מתי נאנסת והכא בשמעתין מודה שמואל דלא אמר ברי עדיף במקום שהברי גרוע אלא שבכמה מקומות יכול לומר וליטעמיך ולא קאמר וההיא דהבית והעלייה (ב"מ דף קטז: ושם[ל]) דהיה אחד מכיר מקצת אבניו נוטלן ואמר [בגמ'] דאידך קאמר איני יודע ופריך לימא תיהוי תיובתא דר"נ ומשמע דלרב יהודה ניחא התם וי"ל דרגילות הוא שכל אחד מכיר מקצת אבניו וכן מוכח דמוקי לה כגון שיש עסק שבועה ביניהם ואם לא היה לו להכיר אבניו לא הייתי אומר מתוך שאין יכול לישבע משלם כדפרישית לעיל[מ] וההיא דתנן ביש נוחלין (ב"ב דף קלד. ושם קלה) זה אחי אין נאמן ויטול עמו בחלקו ומוקי בגמ' דאמרי אידך אין אנו יודעין ודייק זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור אע"ג דברי גרוע הוא שאין להם לאחין לידע אם הוא אחיהם דמה יודעים באותו שבא ממדינת הים התם בלאו הכי דחי שפיר ואין חושש לומר וליטעמיך ועוד י"ל דהתם מאי למימר דהכי קאמר זאת אומרת מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור היכא דהוי ברי גרוע והשמא טוב כעין ההיא דמתני' דהתם:

המוציא מחבירו עליו הראיה. משמע מהכא דאין הלכה כסומכוס מדלא ס"ל שמואל כוותיה ובשמעתין דכל דאלים גבר בפרק חזקת הבתים (ב"ב דף לה. ושם[נ]) יש להאריך בזה: **ונחזי אי דמי רדיא לרדיא.** פי' הרר"י בר מרדכי דהכא אפי' כרבנן דאמרי בהמוכר את הספינה (שם דף עז:) מכר הגמל לא מכר הבקר ולית להו הדמים מודיעים הכא מודו דהני מילי גבי גמל דאיכא רובא וחזקה דרובא קרו לגמל גמל ולבקר בקר וגם הוא מוחזק ואפילו לפי הספרים דלא גרסי רובא מ"מ לא אתיא דמים לאודייהו ומפקי מחזקה אבל הכא רובא לרדיא זבני וליכא חזקה כנגד אותו הרוב שהמוכר מוחזק אמרינן הדמים מודיעים לסייע או לרוב או לחזקה ורשב"ם פירש בהמוכר פירות (שם דף צב. ושם[ס]) בענין אחר:

ה"ג

עין משפט
נר מצוה

א א ב מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הל' ב ג והלכה ו סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סימן שצט סעיף ב ג וסימן ת סעיף א:

ב ג ד ה מיי' פט"ו מהלכות מכירה הל' ה סמג לאוין קע טוש"ע ח"מ סי' רלב סעי' כג:

* * *

מוסף רש"י

כסהו כראוי. ועבר עליו השור או חמור ונפל ומת (לקמן נב.).

הדרן עלך שור שנגח ד"ה

ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע. לב"ד, ולא עדים יודעין אבל הם יודעין, דלא קתני ואינו יודע, והכי אמרינן בשנים אוחזין (ג:) ולרבה בר רב הונא דאמר אמר סומכוס אפילו ברי וברי כו' (רשב"ם ב"ב צג.). **אם עד שלא נגחה.** השור, ילדה. ופטור בעל השור (שם). **משלם.** בעל השור, **חצי נזק לפרה.** דשור תם משלם חצי נזק, **ורביע נזק לולד.** משום דחצי נזק דולד הוי ממון המוטל בספק וחולקין (שם). **ונמצא נגחן.** שהיה נגחן קודם מכירה ואין ראוי אלא לשחיטה (שם צב.). **מקח טעות.** כיין ונמצא חומץ והדרי זוזי כדמפרש טעמא לקמיה דרובא לרדיא זבני (שם). **יכול שיאמר לו כו'.** דבממונא לא אזלינן בתר רובא אלא אמר טענה טובה (שם). **לשחיטה מכרתיו לך.** דהא איכא דזבין לשחיטה, ורובא לאו כלום הוא והוה ליה כי פלגא ופלגא והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואפילו לסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין, וקי"ל כוותיה, דסתם לן תנא כוותיה, הני מילי כגון שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע לב"ד היאך היה המעשה אם ילדה קודם נגיחה או אחר כן, ואפילו טוענין שני מנייהו טענת ברי ואידך טענת שמא, וכמו שלא ויבם בנכסי ספק בפרק החולץ (לח.) דקי"ל חולקין משום דאין ידוע אם בן ט' לראשון ויירשנו זקנו או בן ז' לאחרון ובנו של יבם הוא, אבל הכא שאנו יודעין היאך היה המעשה, הרי זה מכרו לזה סתם ונתגלה הדבר שהיה נגחן קודם לכן, הכא מודה סומכוס דלא הוה ממון המוטל בספק אלא אזלינן בתר החזקה שטוען יפה, דכיון דרובא לא כלום הוא לא היה לו למוכר לפרש אלא הלוקח הוה ליה למימר לרדיא קבעינא ליה, ומדלא פירש הפסיד, ולא דמי ליין ונמצא חומץ, דהתם יין קתבע מיניה דמוכר בהדיא (רשב"ם שם). **וניחזי אי גברא כו'.** כלומר היכי דמי דפליגי רב ושמואל, ליחזי אי האי גברא עובד אדמה הוא ולא טבח, ורגיל לקנות שוורים לחרישה, וכגון שהיו מכירין זה את זה, ודאי לרדיא זבין, ואפילו לשמואל ליהוי מקח טעות, דכיון שמכירים זה את זה הרי כאילו פירש לו מכור לי שור לחרישה (שם). **דזבין לנכסתא.** כגון טבח שאינו עובד אדמה (שם). **דזבין להא ולהא.** כגון טבח ועובד אדמה (שם). **וניחזי אי דמי רדיא לרדיא.** כיון דהאי גברא עביד דזבין להכי ולהכי היה לנו לילך אחר הדמים ונימא הדמים מודיעים, דשור לרדיא קונין בעשרים דינרים ולשחיטה בי' דינרים ונימא אי דמי רדיא יהב ליה דהיינו כ' דינר הדמים מודיעים דלרדיא זבין והרי זה מקח טעות, כמוכר יין ונמצא חומץ, ולמאי קאמר שמואל דיכול לומר לשחיטה מכרתיו הא ודאי לרדיא זבין, דהא אפילו לשחיטה זבין כיון דדמי רדיא קביל מיניה דלוקח מקחו בטל, דנתאנה יתר משתות, דהא לא חזיא לרדיות, שהרי נמצא נגחן ואינו שוה אלא י' דינרים לשחיטה, ואי דמי נכסתא יהב ליה ודאי דלנכסתא זבין (שם. עיי"ש בארוכה). **דאוקיר בישרא.** וליכא דמים מודיעין, ואיכא דגרס הוה רדיא וקם כי בישרא, והיינו הך (שם).

* * *

תורה אור השלם

1. או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשם ולא ישמרנו בעליו שלם ישלם שור תחת השור והמת יהיה לו: שמות כא לו
2. וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור: שמות כא לג
3. כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו: דברים כב ח

* * *

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דאפילו וכו' ועי"ל דלמ"ד פלגא נזקא קנסא. עיין לעיל דף מא ע"ב תוספות ד"ה מודה:

* * *

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה דאפילו כו' ועוד אר"י כו'. נ"ב וכ"כ הרלב"ג והרמ"ה ספ"ו וס"ט. אבל הרמב"ם חולק: